

Donáthné Muntag Ildikó:

Hogy olvasod az Írást? (Lk 10,26)

Néhány bekezdés a bibliodramáról

A „na, jó...” és az „aztán...” között

Becsöngetnek. Hittanóra következik. Kiteszem a padra a hittankönyvet, a füzetet meg a tolltartót. Gyorsan belelapozok a tankönyvbe, mindjárt felelünk. El kell mesélni valakinek a múlt órán vett történetet. Aztán majd a tanár elmeséli a következőt. Lehet, hogy mutat hozzá képeket, vagy vázlatot ír a táblára. Ő kérdez, mi felelünk, levonjuk a tanulságot. Kapunk házi feladatot. A jó tanuló megjegyzi a tanultakat, a rossz tanulóban tán rögzül egy bibliai szituáció. Na jó, egy mondat, egy gondolat lecsúszik a szívbe. Aztán majd „kikonzfirmálokodom”.

Az istentiszteleten is elhangzik egy bibliai szakasz. Ott nincs hangosan kérdez-felelek. Prédikáció van. Fejmunka. Na jó, egy mondat, egy gondolat lecsúszik a szívbe. Aztán sietek haza kisüttni a rántott húst, az csak frissen jó.

A napi lozungolvasó kikeresi a textust, elolvassa, valamely kifejezésén egy-két percet elidőzik. Na jó, egy mondat, egy gondolat lecsúszik a szívbe. De szorít az idő, hivatalkezdésre a munkahelyemre kell érnem.

Klasszikusan ebben a háromszögben: szem/fül – agy – szív ; (elől-vízszintben ⇒ fenn-hátrébb ⇒ lenn-benn) Ide jelöltük ki a bibliai szöveg mozgásterét. Pedig az Örökkévaló teremtett nekünk kezét, lábat, tüdőt, vesét, akaratot és gátlást, fantáziát és kreativitást, és sorolhatnám mi mindent. A „na jó” és „aztán” közé kerül a bibliodráma.

Bibliodráma, mi az...

Magyar lexikonban, szótárban, könyvtári tezauruszban még nem szerepel ez a fogalom. A szó hallatán az első természetes asszociációnk a bibliai történetek dramatizálása lehetne. Mint az iskoladráma, misztériumjáték, pásztorjáték, vagy mint Madách drámája a Mózes. A műfaji rokonság kézenfekvő, de hagyományos értelemben a bibliodráma során nem születik irodalmi mű, vagy színpadi előadás. A Biblia ősi szövegeinek interaktív olvasásról van szó, csoportban

zajló történésekről, amelyet a választott bibliai szöveg idéz elő. Profán egzegézis, amely személyes spirituális tapasztalattal ajándékoz meg.

A bibliodráma a biblosz, azaz könyvek, (inkább biblioteca, azaz könyvtár) ill. a dráma, azaz cselekvés szavakból származtatott mozaikszó. Ebbe a könyvtárba olyan kötetek soroltattak, amelyek emberségünk és emberkedésünk leghetetlenebb és legfelemelőbb archetipikus történéseit, tapasztalatait írták le, azzal a szándékkal, hogy tanúskodjanak a meggyőződésükről, hogy létezik egy teremtő szándék, gondviselő akarat, egy beleszó hang, amelyet ők Örökkévalónak neveztek. A könyvtár törzsgyűjteménye a 66+7 kötetnyi Szentírás. De történnek bibliodramatikus kísérletek apokrif szövegek, és más világvallások szentiratainak olvasásával is, különös tekintettel Szeptember 11. drámája okán. A bibliodráma művelői a szövegek „itt és most” érvényes üzenetét akarják megragadni.

Egykor az általános iskola alsó tagozatában tanult szófajtani definíciót ekként írom át bibliodramatikusan. Az IGE cselekvést, történést és létezést jelentő TEREMTŐ szó. A bibliodrámaiban a „logosz” dialogosszá válik (Németh Zoltán, evangélikus teológus fogalmazott ekként a legutóbbi berekfüdői nemzetközi konferencián). A bibliodráma nem más, mint párbeszéd a résztvevő és az Örökkévaló között.

A bibliodráma játék, azaz **cselekvés**. Próba, azonosulás, utánczás, megjelenítés, kiábrázolás egzisztenciális kockázat nélkül. Önfeledt, felszabadító, inspiráló, aha élményeket adó, elgondolkodásra készítő játék. Az **történik** ilyenkor, hogy a választott szöveg, vagy a helyzet egy vonatkozása megérint bennünket, szembesít élethelyzetünkkel, életérzésünkkel, tapasztalatunkkal, rejtett, vagy nyilvánvaló kérdéseinkkel. Ebből adódik *konfliktusunk* a szöveggel. Az is megtörtén(het)ik, hogy „átjön” az üzenet. Mint a prófétai szó. A *katharxis* szó megtisztulást jelent. Van áthallása a megtérés teológiai fogalmára. A bibliai szövegek **létkérdések** ősi tudása. A ma embere a mi kultúrkörünkben ugyan tud valamit a pszichoszomatikáról, van fogalma a spiritualitásról is, de ritkán szervesíti mindennapjaiba. A keresztény hívő szeret megfeledezni arról, hogy testben létezzünk. Hallja, olvassa az Igét, de ilyenkor nem figyel a gyomorkorgásra, a lábzsibbadásra, sőt csendet parancsol. Elhessegeti indulatait, a tisztelet nevében megálljt parancsol érzelmeinek. A bibliodráma ellenben kísérletet tesz teremtettségünk bármely sajátosságát bibliaolvasásra bírni.

A könyvtárnak az olvasótermébe invitáljuk a résztvevőket. A neve szövegtér (Textraum). Belépéskor nem kérünk sem keresztlevelet, sem iskolai bizonyítványt. Viszont teli hátizsákkal érkezünk. Benne kultúránk, sorsunk, szocializációnk, életszerepeink és persze gyógyszereink, kabaláink, szépítőszereink. Csak annyit pakolunk ki belőle, amennyit „itt és most” megengedünk magunknak. A bibliodráma mozgásba hozza a bibliai szöveget. Birtokolni akarja teremtetségünk egész terét. Reflektál a bibliai üzenetre, a szöveg meg visszabeszél.

Hol a helye a bibliodrámának a „tudományok” polcán?

Ha a teológia felől közelítünk, akkor az egzisztenciális és a gyakorlati teológiai stúdiumok között. A 90-es évek közepétől bibliai hermeneutikával foglalkozó szerzők már a történetkritikai szövegértelmezést meghaladó „olvasásteológiai” (Lesetheologie) irányzatról értekeznek, amely az „ihletett Írás” helyett az „ihletett olvasóra” teszik át a hangsúlyt.

Ha a művészetek nézőpontjából szemlélődünk, akkor a színházelméleti írások már a 60-as évektől kezdődően értekeznek a „szent” és a „nyers” színházról. A „mint ha” megjelenítődése a közös.

Még erősebb a pszichológia azon törekvése, hogy terapeutikus gyakorlataiba a Biblia ősi tudását bevonja, illetve mélypszichológiai felismeréseit a bibliai szövegértelmezésekben kamatoztassa. A legközelebbi rokonságot a pszichodráma mutatta fel. (Magyarországon a pszichodramatikus bibliodráma az ismertebb. A hermeneutikai megközelítésű, amelyet magam is gyakorlok, újabb keletű.)

A pedagógia oldaláról a drámapedagógiai törekvéseknek ad játéktérpet a Biblia.

Praktikusan...

A lap olvasóját talán jobban érdekli, hogyan lehet a Bibliát „dramatikusan” olvasni.

Klasszikusan ez egy több napos „lelki gyakorlatot” avagy „csendesnapot” jelent legkevesebb nyolc, maximum húsz résztvevővel. Alapesetben a játékosok nagykorúak. A csoportba kerülésnek nincsenek sem nemi, korosztályi, sem felekezeti, ideológiai, vagy más szociológiai kritériumai. Nem feltétel a bibliaismeret, vagy vallásgyakorlat. (Sőt az a tapasztalatom és

meggyőződése, hogy a bibliodráma a „kereső” és a nagyon „kegyes” résztvevők számára jelent életviteli elmozdulást.) Az alkalom meghirdetésekor a vezetők rendszerint egy a választott szövegből adódó megszólító kérdéssort fogalmazznak meg az érdeklődés kiváltására. A szöveg feldolgozása egymást követő játékkínálatok során valósul meg. A „forgatókönyv” többé-kevésbé a klasszikus drámaműfaj fázisait követve a ráhangolódás – érintődés – azonosulás – aktualizálás – lezárás ívét rajzolja meg. Alapfeltétel, hogy a játékmesterek védett, elfogadó légkört alakítsanak ki, ahol nincs rossz válasz, vagy megnyilvánulás, ahol senki sem érzi magát egyedül. Ők vigyázzák a személyiségem titkait és segítenek felállni, ha valaki mégis elesne.

A hatás akkor a legoptimálisabb, ha van elég rászánni való időnk, ha nincs teljesítménykényszer. Időben korlátozódhat a bibliodráma egy hétvégére is, és történhet homogénebb csoportban (konferencia, csapatépítő tréning, erdei iskola, tábor stb.).

A rohanó idő, az órarend és a naptár realitásaink. De ahogy a 20-25 perces prédikáció mellett az 5 perces áhítat is lehet üzenetközvetítő, úgy a bibliodráma is megtalálhatja a rövidebb formáit. Gyakorlatom szerint azonban a *dramatikus folyamat* nem szorítható három óra alá. Tanórára, bibliaórára marad még az a lehetőség, hogy egy-egy bibliodramatikus eszközzel közelítjük meg a szöveg mélyebb megértését.

A bibliodramát nem lehet könyvekből elsajátítani, bár fontos szakirodalmait már magyarul is lehet tanulmányozni. Az út sok-sok saját élményen keresztül visz, amit azok után is folytatni kell, ha már csoportvezetővé vált valaki.

A színpad, a kelléktár és az „előadás”

A bibliodráma *színpada* a testünk. A testmunka (Körperarbeit) azonban nem testépítést vagy testnevelést jelent, hanem észlelést és tudatosítást. Testképek, testhelyzetek, testnyelv, testtapasztalás a legalapvetőbb bibliodramatikus eszközök, amellyel közelítünk a bibliai szöveg üzenetéhez. Megfigyelem, rekonstruálom automatikusan végzett cselekvéseimet, gesztusokkal, hanggal, testtartással fejezek ki érzelmeket, fogalmakat. Ki és mi lakozik bennem? Hogy működöm? Ki az, aki olvassa a szöveget? Más gyakorlatok arra szolgálnak, hogy testben és testből asszociáljanak nyelvi fordulatokra. A testarchívumból pedig előcsalogatódnak élethelyzetek, emlékek. A metakommunikációról azt is tudjuk, hogy őszintébb, igazabb a nyelvinél.

Előttem halad a másik, követem. Milyen testtartást veszek fel? Könnyen vagy nehezen megy ez nekem? Hogy reagálok a másik tempó- vagy irányváltásaira? Mi múlik rajtam? Eszembe jut, amikor utcákon át lopakodtam az után a nyolcadikos után, akit nem mertem megszólítani..., és a nagyapám is, akinek csikorgott a cipótalpa. És mi köze mind ennek a Jézus-követéshez?

A bibliodráma **kelléktárát** maga a bibliai szöveg kínálja. Metaforák, szimbolikus cselekvések, példázatok, nyelvi lelemények formájában. Nem illusztráljuk a leírtakat, hanem esztétikai eszközökkel hívjuk elő a bennünk születő változatokat. Nem művészkedünk, de alkotunk. Rajzolunk, agyagozunk, selymet festünk „zenélünk”, táncolunk, jelenetet rögtönzünk attól függően, mi keltheti életre a holt betűt.

Hosszabb telefonbeszélgetés közben születik a telefon-firka. Leteszem a kagylót és elgondolkodom az elhangzottakon. Nézem az ábrát. Ezt a kígyószerű vonalat akkor vastagítottam meg, amikor újra sírni kezdett... A házasságtörő asszony történetében Jézus a porba írt, miközben... Miről tudósít az a firka, amit a történet felolvasása közben rajzolgattam?

A klasszikus bibliodramában csoportos „**előadás**” is születik. Egy közös zsoltár, mai szituációra átírt parafrázis, egykor volt történet folytatása, vagy előzménye, pantomim vagy bábjáték, abszurd variáció, koreográfia és társai. Ezt követően térünk vissza a bibliai szöveghez a verbális reflexiós körben, ahol egymásnak vallunk élményeinkről, felismeréseinkről, leginkább arról, mit jelent nekem „itt és most” a választott bibliai szöveg.

Végül és bibliodramatikusan...

Már régen nem éljük a próféták idejét, amikor az Örökkévaló Mózeset, Sámuel vagy Jeremiást néven szólította és elküldte; Mondd meg nekik... Irigykedve, ámbár kételkedve olvassuk a misztikusok élményeit. Süketséggel, vaksággal, nyelvvesztéssel vagyunk megverve. Marad a bibliai szöveg. Jákóbként a magunk Jabbók-szituációiban kell kikényszerítenünk az áldást. A létra neve: bibliodráma.

Muntag Ildikó